

Биосфера, Әлеуметтік
География, Экономикалық
География, Елтану

7сынып 2 бөлім

Биосфера: Топырақ, ҚР топырақ түрлері, топырақ эрозиясы

Биосфера: тіршілік қабықшасы

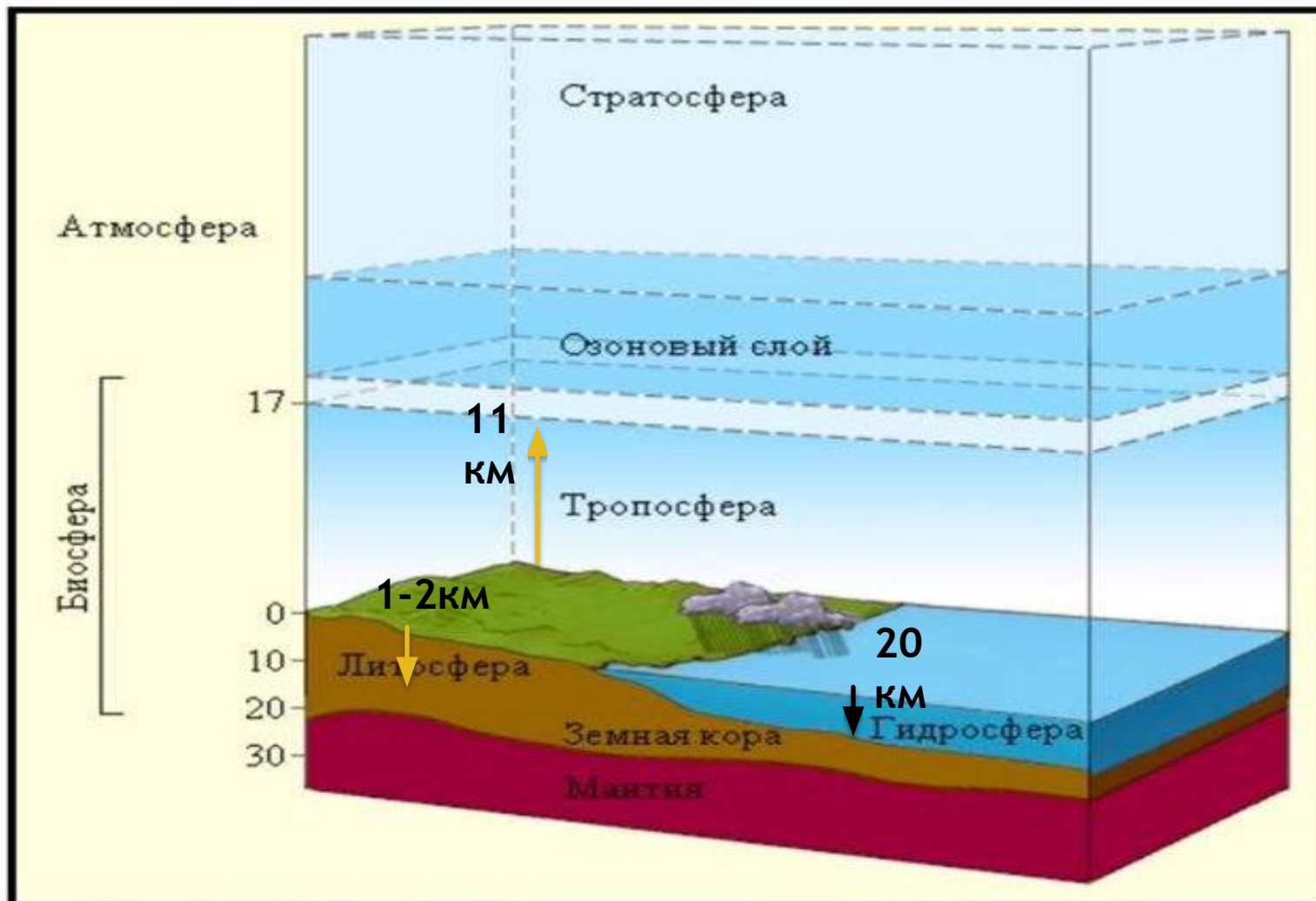
Биосфера ұғымын енгізген француз Ж.Б. Ламарк

Термин ретінде аустралиялық геолог Эдуард Зюсс.

Биосфера туралы негізгі ілімді орыс ғалымы В.И. Вернадский әзірледі.

Биосфера шекарасы

Границы биосферы

Биосфера құрамы:

- ▶ **ЖАНДЫ ЗАТТАР:** барлық тірі организмдер

СИРЕСКЕН ЗАТТАР: тірі организм қатысуынсыз жүретін денелер

БИОГЕНДІ ЗАТТАР: тірі организмдер түзетін және қайта өңдейтін заттар

Магмалық тау жыныстары

Интрузивтік тау жыныстары

- Гранит
- Сиенит
- Габбро

Эффузивтік тау жыныстары

- Андезит
- Обсидиан (вулкандық әйнек)
- Базальт
- Вулкандық туф

Биосфера қасиеттері:

- ▶ ТҰТАСТЫҚ
- ▶ ОРТАЛЫҚТАНДЫРУ
- ▶ АШЫҚТЫҚ
- ▶ ӨЗІН ӨЗІ РЕТТЕУ
- ▶ АЛУАНТҮРЛІЛІК

Топырақ:

- ▶ Топырақтың құнарлылық қабаты **Қарашірік- гуммус**
- ▶ Топырақты зерттеудің негізін қалаған орыс ғалмы **В.В.Докучаев**
- ▶ Топырақ зерттейтін ғылым саласы **Топырақтану**

Топырақ түзуші заттар:

Жер бедері

Уақыт

Адам қызметі, әрекеті

Жануар, өсімдік организмдері

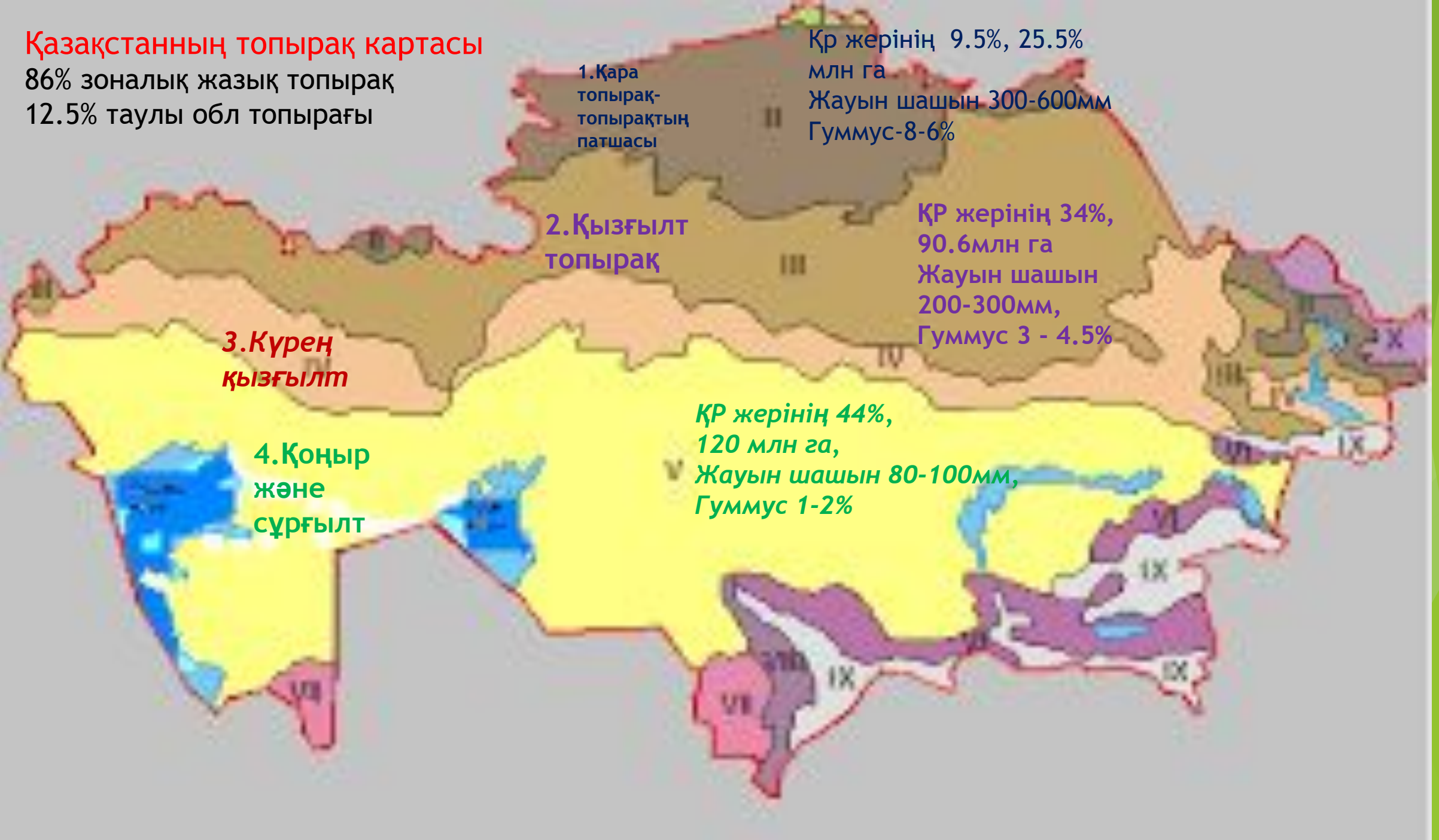
Климат

Аналық тау жынысы

Қазақстанның топырақ картасы

86% зоналық жазық топырақ

12.5% таулы обл топырағы

Бийіктік, м

- ▶ Елімізде жер қоры 272.5 млн га,
- ▶ оның ішінде ауылшаруашылығына жарамдысы 93.4 млн га.

Эрозия

топырақтың құнарлы қабатының бүлінуі

Қазақстан жерінің 70% эрозияға бейім,
әсіресе жел эрозиясына.

2. ӘЛЕУМЕТТІК ГЕОГРАФИЯ

Этнос - белгілі бір аумақта тарихи қалыптасқан тілі мен мәдениеті ортақ, өз бірлігі мен басқа этностардан айырмашылығын түсінетін тұрақты адамдар жиынтығы.

Тіл

қарым қатынас, мәлімет сақтау және беру құралы

Қостілділік билингвизм -

көпұлтты мемлекеттерде болады. Бір мемлекетте 2-3 тілдің қатар қолданылуы: Қазақстан, Үндістан, Швейцария, т.б

ДЖ 7 млрд астам халық болса, соның:

Тіл 5000 астам

Ұлт 5 - 5.5 мың

Жазу түрі 200

жуық.

Көп таралған

тілдер: Қытай, ағылшын, испан, хинди, араб

Халықаралық

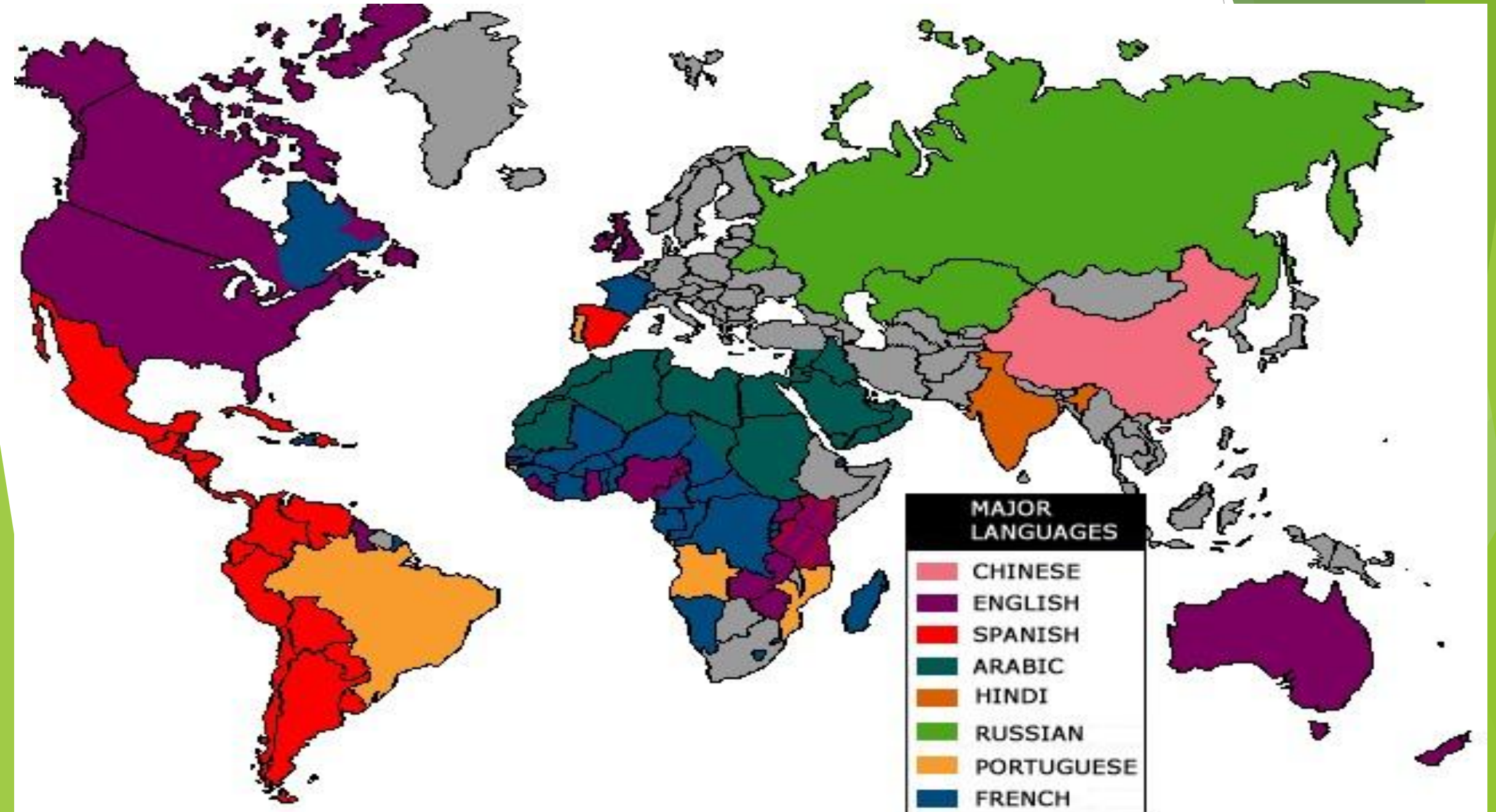
ресми тілдер:

Ағылшын, француз, орыс, испан, араб және қытай.

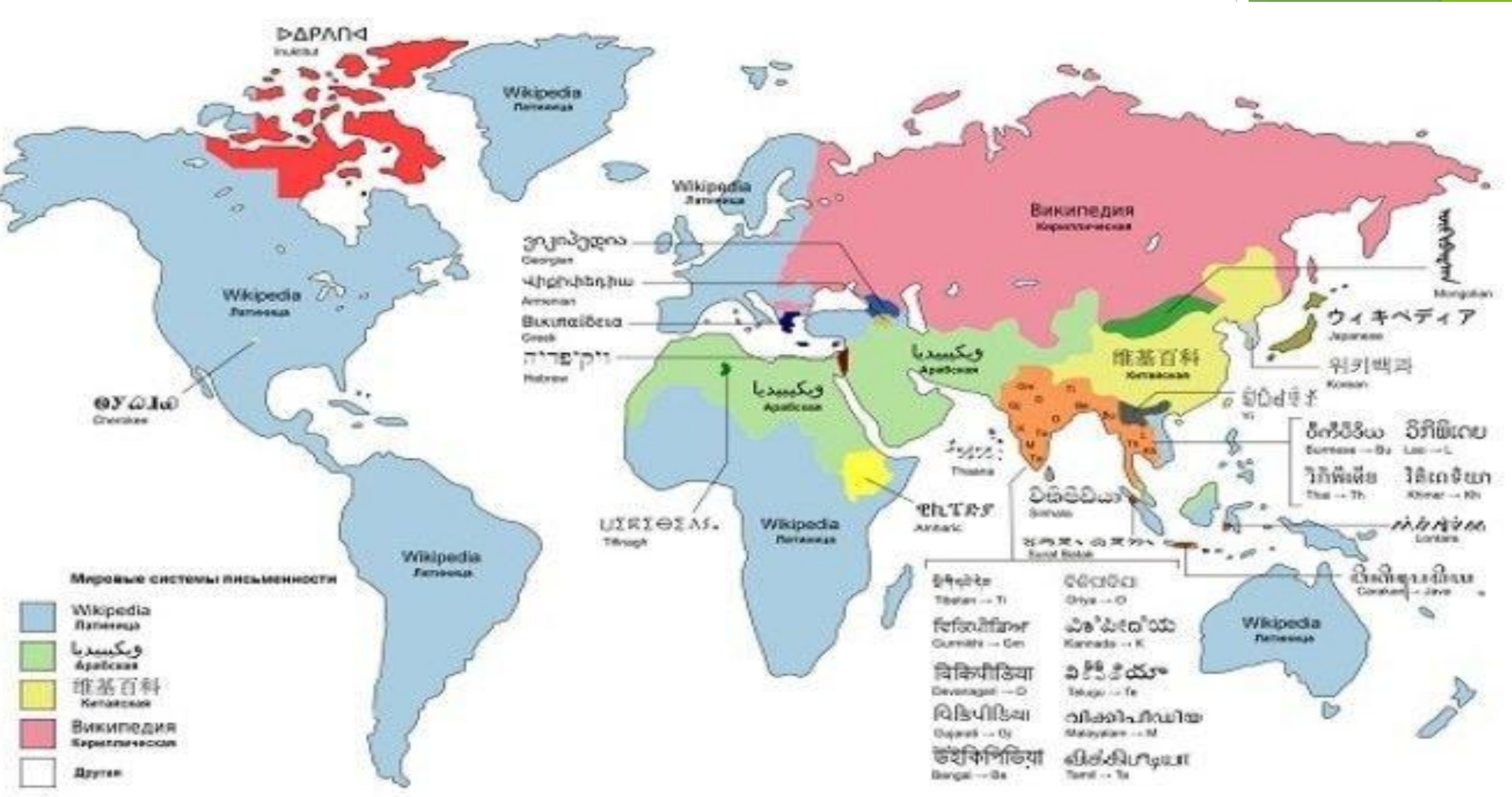
Мұндай тілдерді **лингва франка** деп те атайды

Қазақстан Халық Ассамблеясы – тіліне, ұлтына, түр түсіне, дініне, әлеуметтік тобына қарамастан, азаматтардың бостандығы мен құқық теңдігіне бағытталған

ДЖ тілдер картасы

жазу картасы: 7 миллиард халықтың 4миллиарды латын тілінде жазады.

Діндер

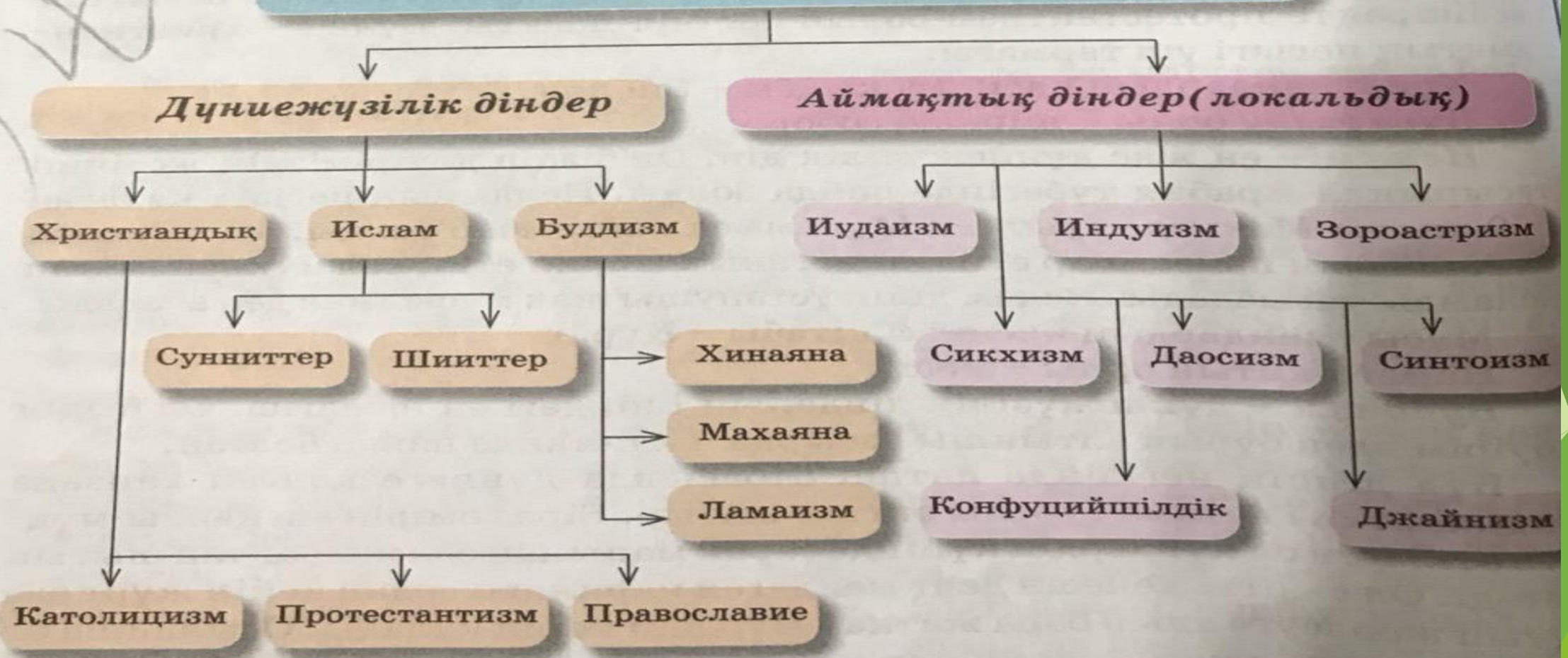
- ▶ Дін адамдардың жоғарғы күштер және Құдай бар деп сенуі, табынуы.
- ▶ Мемлекеттік басқаруда дін араласпайтын барлық мемлекеттер **зайырлы** мемлекеттер: Қазақстан
- ▶ Діннен басқа табыну түрлері:
 1. **Сиқырлық** белгілі әрекеттер ,арбау,дуа
 2. **Тотемизм** жануарға табыну:сиыр,піл
 3. **Анимизм** табиғат құбылсытарына сену:найзағай,жауын шашын.
 4. **Фетишизм** белгілі бір затқа сену: тұмар,тіс,қасық,т.б

Атеист – Дін ұстанбайтын адамдар

Ғаламшардың қазіргі діни құрамының құрылымы 45-суретте берілген.

Дін өкілдерінің саны қалай есепке алынады? Қандай да бір дінді ұстанушылар санын есептеу өте қиын, өйткені елдердің басым бөлігінде дінге табынушылық азаматтардың жеке ісі деп саналатындықтан,

НЕГІЗГІ ДІНИ БАҒЫТТАР

45-сурет. Негізгі діни бағыттар

олардың ресми есебі жүргізілмейді. Сонымен қатар

1. Христиан 3 тармағы бар: **православ, протестант, католик**

Палестинада б.з I п.б

қасиетті кітабы БИБЛИЯ

дұға ету орны ШІРКЕУ, СОБОР

2. ИСЛАМ 2 тармағы бар: **сунит және шийт**

б.з VIIғ Арабия түбегінде

қасиетті кітабы ҚҰРАН

дұға ету орны: МЕШІТ

ЕҢ ЖАС ДІН

3. Буддизм 3 тармағы бар: **хинаяна, махаяна, ламаизм**

тағзым ету орны Ғибадатхана, Ступа, Пагода

Ең ЕЖЕЛГІ ДІН.

ҚР халықтың 70.2% ислам, ал, 26.3% христиан дінін ұстанады.

Дүние жүзінде 2 млрд адам христиан,

1 млрд адам ислам,

360 млн адам будда,

900 алам өзін **атеист** деп есептейді.

Сыныппен жұмыс : Әлемдік

Әлемдік Діндер картасы

3. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ГЕОГРАФИЯ: табиғи ресурстар

Табиғи ресурстар қоғам мен қоғамдық өндірістің түрлі қажеттілігін қанағаттандыру үшін пайдаланатын элементтер, компоненттер.

- сарқылатын, қалпына келмейтін. Олар қысқа уақыт ішінде өзі-өзінен қалпына келе алмайды (мәселен, минералдық ресурстар);
- сарқылатын, қалпына келетін. Оларға қалпына келу қасиеті тән (көбею немесе өзге табиғи тізбектер арқылы). Мәселен, флора, фауна, су ресурстары).

52-сурет. Табиғи ресурстардың экологиялық жіктеуі

3. Табиғи ресурстарды шаруашылықта пайдалану

Ресурстардың түрлері және ДЖ бойынша орналасуы:

- ▶ 1. Минералды ресурстар
- ▶ 2. Отын энергетикалық ресурстар
- ▶ 3. Металлрудалық ресурстар
- ▶ 4. Тау кен химиялық шикізаты
- ▶ 5. Жер ресурстары
- ▶ 6. Су ресурстары
- ▶ 7. Биологиялық ресурстар

Минералды ресурстар:

- ▶ Барша минералдар мен тау жыныстарының кен жер қыртысы бетіне жақын орналасқан кен орындары

1.Отын энергетикалық ресурстар:

Көмір: жалпы барлық қорының 80% Ресей,АҚШ, Қытайға тиесілі

Мұнай: Таяу және Орта Шығыс(Сауд Арабиясы,Ирак,БАӘ,Кувейт,Иран,Катар,Бахрейн)
Латын Америкасы: (Мексика,Венесуэла,Эквадор)
Африка (Алжир,Нигерия,Ливия,Габон)
Оңтүстік Шығыс Азия (Индонезия,Бруней)

Мұнайға бай елдерге:Ресей,АҚШ,Қытай,Ұлыбритания,Канада

Газ: мұна бар жерлерде таралған: Таяу және Орта Шығыс,ТМД, (Ресей,Түркменстан,Өзбекстан,Қазақстан), Солтүстік және Латын Америкасы (АҚШ,Канада, Венесуэла,Мексика), Солтүстік Африка (Алжир,Ливия), Батыс Еуропа (Норвегия,Нидерланд,Ұлыбритания),Орталық (Қытай),Оңтүстік ШығысАзия елдері (Бруней,Индонезия)

Газ қорына бай елдер:Түрікменстан,Қазақстан,Өзбекстан,Әзірбайжан.

▶ 2.Металрудалық ресурстар: қоры бойынша

- ▶ **Темір рудалары:** Бразилия,Аустралия,АҚШ,Канада,Қытай,Үндістан, Франция , Швеция.
- ▶ **Марганец:**ОАР,Габон,Бразилия,Үндістан,Қытай,Аустралия,
- ▶ **Никель:** Жаңа Каледония,Канада,Индонезия,Филиппин.
- ▶ **хромит:** ОАР,Зимбабве
- ▶ **кобальт:** Заир Жаңа Каледония,Аустралия,Индонезия
- ▶ **вольфрам және молибден:** АҚШ,Канада,Оңтүстік Корея,Аустралия елдері
- ▶ **Түсті металдар:**
 - ▶ **алюминий шикізаты** : боксит,алунит,нефелин, сиенит. Бокситтің ірі кен орындары: Латын Америкасында (Бразилия,Венесуэла,Ямвйка,Гайана,Суринам,Гайти, Доминикан), Африкада (Гвинея,Камерун,Мали) және Аустралияда.
 - ▶ **мыс:** Азия(Үндістан,Индонезия),Африка (Зимбабве,Замбия,Конго), Солтүстік Америка (АҚШ,Канада),ТМД (Ресей,Қазақстан),Латын Америкасында (Мексика,Панама, Перу),Еуропа (Гфр,Югослафия)
 - ▶ **қорғасын мен мырыш:** Солтүстік Америка (АҚШ,Канада), Латын Америкасында (Мексика,Перу),Аустралия.
 - ▶ **қалайы:** Оңтүстік және Оңтүстік Шығыс Азияда (Үндістан,Таиланд,Малайзия,) және Латын Америкасынды (Боливия).

- ▶ **Тау кен химиялық шикізаты:** фосфат рудалары, калий тұзы, ас тұзы, күкірт, т.б
- ▶ *фосфатты рудалар:* Америка (АҚШ,), ТМД (Ресей, Қазақстан), Африкада (Марокко, Тунис, Сенегал, Бенин, Алжир) және Азия (Иордания, Израиль). ТМД (Қаратау, Ақтөбе)
- ▶ *күкірт:* АҚШ, Мексика, Польша, Франция, ГФР, Иран, Жвпония.

▶ **Жер ресурстары:**

▶ *Ауқымды егістік жерлері бар елдер:* АҚШ, Ресей, Үндістан, Қытай, Канада, Қазақстан, Украина.

▶ *Қазақстанда ауылшаруашылық жер көлемі:* 222,24 млн га:

▶ егістік: 29.42 млн га

▶ көпжылдық жасыл желек: 0.12 млн гаа

▶ шабындық: 5.16 млн га

▶ жайылым: 187.55 млн га7

▶ **Дүние жүзі бойынша: 11% өңделген жерлер, 23% шабындық пен жайылым, 30% орман, 3% антропогендік ландшафт, 33% өнімділігі аз жерлер.**

- ▶ **Су ресурстары:**
- ▶ *Жер бетінде жалпы су қоры 1386 млн км3, оның ішінде:*
- ▶ ДЖ Мұхиттың тұзды суы 96.5% ,
- ▶ жер асты тұзды суы 1%,
- ▶ жер шарындағы тұщы су 2.5%.

- ▶ *Ғаламшардың өзен арнасындағы тұщы судың жартысынын көбі Азия және Оңтүстік Америка өзендеріне тиесілі: Янцзы,Иравади, Меконг,Ганг,Брахмапутра сосын Амазонка.*
- ▶ Одан кейін С.Америка,Африкаа,Еуропа,Аустралия,Мұхит аралдары ,т.б
- ▶ *Қазақстанда су тапшы*

- ▶ **Биологиялық ресурстар:** өсімдіктер мен жануарлар әлемінің жиынтығы
- ▶ *ДЖ орман қоры:* 40.1 млн км² (4010 млн га)
- ▶ *Ағаштың жалпы қоры:* 340-370 млрд³
- ▶ *Жерінің көп бөлігін орман алып жатқан елдер:* Латын Америкасы (Амазонка), ТМД, Африка (экваторлық зонасы), Солтүстік Америка (Канада) және Шетелдік Азия. Ормандылық 75-95%.
- ▶ *Еуропада: ең көбі:* (Финляндия мен Швецияда),
Франция, ГФР, Норвегия.
- ▶ *Қазақстанда орман қоры:* 26216.4 мың га.

